

Wyrok z dnia 24 października 2007 r., IV CSK 210/07

Artykuł 885 *in fine* w związku z art. 902 k.p.c. nie uzasadnia w stosunku do wierzyciela egzekwującego bezskuteczności umowy przelewu wierzytelności o zapłatę czynszu zawartej przed zajęciem przelanej wierzytelności.

Sędzia SN Kazimierz Zawada (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Antoni Górski

Sędzia SN Iwona Koper

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Banku Polska Kasa Opieki SA w W. przeciwko Karolowi M., Paulinie S. i Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych w W., Oddziałowi w R. o zwolnienie od egzekucji, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 24 października 2007 r. skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 9 listopada 2006 r.

uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Lublinie do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Bank Polska Kasa Opieki S.A. w W. wytoczył przeciwko Gminie R., Karolowi M., Paulinie S. i Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych powództwo o zwolnienie spod egzekucji „praw i wierzytelności” przysługujących mu w stosunku do spółki z ograniczoną odpowiedzialnością „W.” w R.

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 24 maja 2006 r. oddalił powództwo w całości. Powód zaskarżył ten wyrok w części oddalającej powództwo w stosunku do pozwanych Pauliny S., Karola M. i Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Sąd Apelacyjny apelację oddalił. Podstawę wyroku Sądu Apelacyjnego, wydanego w dniu 9 listopada 2006 r., stanowiły następujące ustalenia faktyczne.

W dniu 9 stycznia 2004 r. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością „N.” wynajęła spółce „W.” nieruchomość położoną w R.; czynsz określono na kwotę po 25 000 zł

miesięcznie. Dnia 22 lutego 2004 r. spółka „N.” zawarła z powodem umowę przelewu wierzytelności o zapłatę czynszu wynikających z zawartej w dniu 9 stycznia 2004 r. umowy najmu ze spółką „W.”. Przelew wierzytelności nastąpił w celu zabezpieczenia roszczeń powoda wobec spółki „N.” o zwrot udzielonego jej kredytu. Pismem z dnia 25 lutego 2004 r. spółka „N.” (cedent) powiadomiła spółkę „W.” (dłużnika) o przelewie i poleciła jej płacić należności z umowy najmu powodowi (cesjonariuszowi). Wierzytelności o zapłatę czynszu, wynikające z umowy najmu zawartej przez spółkę „N.” ze spółką „W.”, zostały zajęte w toku postępowania egzekucyjnego powadzonego przeciwko spółce „N.” – w dniu 4 października 2005 r. na wniosek Pauliny S., w dniu 5 października 2005 r. na wniosek Karola M. i w dniu 2 listopada 2005 r. na wniosek Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu Okręgowego o braku podstaw do zastosowania art. 841 k.p.c. przeciwko pozwanym Paulinie S., Karolowi M. i Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych ze względu na nienaruszenie praw powoda przez zajęcie wierzytelności na rzecz pozwanych. Wyjaśnił, że w świetle art. 900 § 1 i 2 k.p.c. zajęcie jest dokonane z chwilą doręczenia wezwania dłużnikowi zajętej wierzytelności, a zajęcie sum płatnych periodycznie obejmuje także wypłaty przyszłe. W myśl art. 902 k.p.c., do skutków zajęcia wierzytelności innych niż wynagrodzenie za pracę stosuje się odpowiednio przepisy o egzekucji wynagrodzenia za pracę, tj. art. 885, 887 i 888 k.p.c., a do skutków niezastosowania się do wezwań komornika oraz obowiązków wynikających z zajęcia – art. 886 k.p.c. Zgodnie z art. 885 k.p.c., zajęcie ma ten skutek, że w stosunku do wierzyciela egzekwującego nieważne są rozporządzenia wynagrodzeniem przekraczającym część wolną od zajęcia dokonane po jego zajęciu, a także przed zajęciem, jeżeli wymagalność roszczenia powstaje po zajęciu. Nie ulega wątpliwości, że przedmiotem egzekucji prowadzonej przez pozwanych Paulinę S., Karola M. i Zakład Ubezpieczeń Społecznych są, objęte przelewem, roszczenia o świadczenia okresowe ze stosunku o charakterze ciągłym. Ze względu na art. 900 § 2, art. 902 i 885 k.p.c. nabycie przez powoda w drodze cesji wierzytelności, która została zajęta, było nieskuteczne co do należności istniejących, ale niewymagalnych w chwili zajęcia, i co do należności powstałych później.

W skardze kasacyjnej powód powołał się na naruszenie art. 65 § 1 i 2, art. 509 § 2 i art. 510 § 1 k.c. oraz art. 900 § 1 i 2, art. 902 i 885 w związku z art. 841 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

(...) Oddziaływanie przelewu wierzytelności na sferę prawną nie tylko cedenta i cesjonariusza, ale i dłużnika oraz innych osób trzecich stało się przyczyną odróżniania w niektórych kodyfikacjach – jak np. w obowiązującym przez wiele lat na części ziem polskich kodeksie cywilnym francuskim (por. art. 1690) – skuteczności przelewu wobec cedenta i cesjonariusza od skuteczności przelewu wobec dłużnika i innych osób trzecich oraz uznawania samej umowy przelewu za skuteczną jedynie względem jej stron i wymagania do skuteczności przelewu w odniesieniu do wszelkich osób trzecich dodatkowych przesłanek.

Jednakże obowiązujący w Polsce kodeks cywilny (art. 509 i nast.) – podobnie jak kodeks cywilny austriacki (§ 1392 i nast.), kodeks cywilny niemiecki (§ 398 i nast.) i kodeks zobowiązań szwajcarski (art. 164 i nast.) – nie różnicuje przesłanek skuteczności przelewu wierzytelności względem poszczególnych podmiotów; czyniąca zadość wymaganiom przepisów kodeksu cywilnego umowa przelewu wierzytelności wywiera skutek zarówno w stosunku do cedenta i cesjonariusza, jak i dłużnika oraz innych osób trzecich. Zgodnie z art. 510 k.c., wierzytelność istniejąca, objęta umową przelewu, przechodzi z cedenta na cesjonariusza ze skutkiem wobec dłużnika i innych osób trzecich z chwilą zawarcia tej umowy, natomiast wierzytelność przyszła, stanowiąca przedmiot umowy przelewu, może przypaść cesjonariuszowi z wszystkimi tego konsekwencjami dopiero z chwilą jej powstania (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 19 września 1997 r., III CZP 45/97, OSNC 1998, nr 2, poz. 22). Niemniej skutku tego, następującego z chwilą powstania objętej umową przelewu wierzytelności przyszłej, nie tamuje wcześniejsza śmierć cedenta lub utrata przez niego zdolności do czynności prawnych. Cedent nie może też ze względu na to, że już zrealizował swe uprawnienie do rozporządzenia, ponownie skutecznie rozporządzić przelaną z góry wierzytelnością (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2003 r., II CK 16/02, OSNC 2004, nr 12, poz. 202). Jeżeli zatem w chwili powstania omawianej wierzytelności spełnione są wszystkie wymagane przez kodeks cywilny przesłanki skuteczności przelewu, wierzytelność ta powinna – konsekwentnie – z tą chwilą przypaść cesjonariuszowi z wszelkimi tego następstwami dotyczącymi dłużnika i innych osób trzecich, a zatem i tym skutkiem, że wierzyciele cedenta nie będą mogli prowadzić egzekucji z tej wierzytelności na podstawie zajęcia dokonanego po zawarciu umowy przelewu. Innymi słowy, w takim razie, analogicznie jak w

przypadku przelewu wierzytelności istniejących, o pierwszeństwie cesjonariusza przed wszelkimi innymi osobami do wierzytelności nabytej z chwilą powstania decyduje pierwszeństwo zawartej przez cesjonariusza umowy przelewu. Warto zauważyć, że przedstawione, wynikające z kodeksu cywilnego, unormowanie skuteczności przelewu jest zbieżne z regulacją zawartą w art. 11: 202 i art. 11: 401 pkt 3 zasad europejskiego prawa umów (zob. „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2006, nr 3, s. 871 i 879).

Do odmiennych rezultatów od wynikających z przyjętej w kodeksie cywilnym regulacji skuteczności przelewu wierzytelności może jednak prowadzić zastosowanie przepisów kodeksu cywilnego chroniących dobrą wiarę dłużnika przelanej wierzytelności (art. 512 i 515 k.c.) oraz niektórych innych przepisów, nie tylko tego kodeksu. Chodzi tu – przykładowo – o przepisy o skardze pauliańskiej (art. 527 i nast. k.c.) oraz o art. 89 ust. 1, art. 101 ust. 2, art. 127, 128, 131, 197 ust. 1 i art. 498 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.).

W sprawie wymaga rozważenia, czy do odmiennych rezultatów od wynikających z przyjętej w kodeksie cywilnym regulacji skuteczności przelewu wierzytelności nie prowadzi również – jak przyjął Sąd Apelacyjny i niektórzy autorzy – zastosowanie powołanych w skardze kasacyjnej przepisów art. 885, 900 § 1 i 2 i art. 902 k.p.c.

Artykuł 900 § 2 k.p.c., stanowiący, że zajęcie sum płatnych okresowo obejmuje także wypłaty przyszłe, niewątpliwie stosuje się do zajęcia wierzytelności o zapłatę czynszu najmu. Zajęcie wierzytelności o zapłatę czynszu z zawartej umowy najmu rozciąga się zatem nie tylko na roszczenie wynajmującego o zapłatę czynszu płatnego już w chwili zajęcia, ale także na roszczenia wynajmującego o zapłatę czynszu za okresy późniejsze. W spornej kwestii, czy roszczenia o zapłatę czynszu z zawartej umowy najmu za okresy późniejsze, dotyczące czasu, w którym stosunek najmu mógłby ulec zakończeniu na skutek wypowiedzenia na zasadach ogólnych lub z przyczyn szczególnych, są roszczeniami istniejącymi, a tylko niewymagalnymi, czy też roszczeniami jeszcze nieistniejącymi, należy opowiedzieć się za drugim stanowiskiem. Stanowisko to ma mocne podstawy zwłaszcza w odniesieniu do przypadków, w których najem został zawarty na czas nieoznaczony. Różnicowanie jednak oceny w powyższej kwestii w zależności od tego, czy najem został zawarty na czas nieoznaczony, czy też oznaczony, jest nieusprawiedliwione przy uwzględnieniu, że najem zawarty na czas oznaczony może ulec zarówno

przedwczesnemu zakończeniu na skutek wypowiedzenia z przyczyn szczególnych (zob. np. art. 667 § 2 i art. 687 k.c.), jak też być milcząco przedłużony na czas nieoznaczony (art. 674 k.c.). W sprawie zarówno zatem przedmiotem przelewu, jak i zajęcia były roszczenia przyszłe.

Zgodnie z art. 902 k.c., do skutków zajęcia wierzytelności o zapłatę czynszu najmu należy stosować odpowiednio m.in. art. 885 k.p.c. Według tego przepisu, normującego egzekucję z wynagrodzenia za pracę, zajęcie ma ten skutek, że w stosunku do wierzyciela egzekwującego nieważne są rozporządzenia wynagrodzeniem przekraczające część wolną od zajęcia, dokonane po jego zajęciu, a także przed zajęciem, jeżeli wymagalność wynagrodzenia następuje po zajęciu. Brzmienie tego przepisu może sugerować, że na jego mocy z chwilą zajęcia wierzytelności o zapłatę czynszu najmu za bezskuteczny w stosunku do wierzyciela egzekwującego należy uznać – jak przyjął Sąd Apelacyjny – wcześniejszy przelew tej wierzytelności w zakresie dotyczącym czynszu za okresy po zajęciu; zajęcie nie wpłynęłoby więc w żaden sposób na wcześniejszy przelew roszczeń o zapłatę czynszu za okresy przed zajęciem, pozbawiłoby natomiast skuteczności w stosunku do prowadzących egzekucję wierzycieli cedenta wcześniejszy przelew roszczeń o zapłatę czynszu najmu za okresy po zajęciu.

Nie można jednak zapominać, że art. 885 k.p.c. stosuje się do skutków zajęcia wierzytelności o zapłatę czynszu najmu jedynie odpowiednio. Z tego punktu widzenia istotnego znaczenia nabierają różnicę między prawami, których art. 885 k.p.c. dotyczy bezpośrednio, a prawami, do których przepis ten stosuje się na podstawie art. 902 k.p.c. Istotną cechą wierzytelności o wynagrodzenie za pracę, których art. 885 k.p.c. dotyczy bezpośrednio, jest ich niezbywalność (art. 84 k.p.; por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 2004 r., I CK 581/03, "Biuletyn SN" 2004, nr 11, s. 9), motywowana względami polityki socjalnej, tj. chęcią przeciwdziałania dokonywaniu przez pracowników pochopnych transakcji mogących pozbawić ich niezbędnych środków egzystencji. Przelew wierzytelności o wynagrodzenie za pracę, zarówno istniejącej i wymagalnej, jak i przyszłej jest więc zakazany przez ustawę (art. 509 § 1 k.c. w związku z art. 300 k.p.) i w konsekwencji nieważny (art. 58 § 1 k.c. w związku z art. 300 k.p.). W rezultacie przewidziana w art. 885 k.p.c. w stosunku do wierzyciela egzekwującego bezskuteczność nie odnosi się do rozporządzeń polegających na dokonywaniu rozumianych zgodnie z art. 509 § 1 k.c. przelewów wierzytelności o wynagrodzenie za pracę, ponieważ

przelewy takie byłyby nieważne już z powodu naruszenia motywowanego interesami pracowników zakazu ustanowionego w art. 84 k. p., a dotyczy jedynie „rozporządzeń płatniczych” pracownika, tj. polegających na poleceniu wypłaty określonej osobie jego wynagrodzenia. Bezskuteczność dokonanych przed zajęciem rozporządzeń tego rodzaju, odnoszących się do wymagalnej po zajęciu wierzytelności o wynagrodzenie za pracę, narusza przede wszystkim interesy pracownika jako egzekwowanego dłużnika. Godne ochrony interesy innych osób w zasadzie nie doznają uszczerbku; w szczególności sytuacja prawna kontrahenta, który za świadczenie ze swej strony miał otrzymać zapłatę niedoszlą do skutku z powodu omawianej bezskuteczności, nie jest gorsza niż w innych przypadkach niedokonania zapłaty za wzajemne świadczenie rzeczowe. Może on, tak jak w tych innych przypadkach, powstrzymać się ze spełnieniem świadczenia rzeczowego, a gdy już je spełnił, doprowadzić do jego odzyskania.

Bezskuteczność w stosunku do wierzyciela egzekwującego zawartej przed zajęciem umowy przelewu wierzytelności o czynsz najmu w zakresie obejmującym roszczenia o zapłatę czynszu za okresy po zajęciu godziłaby natomiast nie tylko w interesy wynajmującego jako cedenta, ale także w interesy cesjonariusza. Nabycie przez niego wierzytelności o zapłatę czynszu najmu stawałoby się w pewnym stopniu niepewne z przyczyn trudnych do przewidzenia w chwili zawarcia umowy przelewu. W związku z tym, że umowy najmu trwają nieraz długo, bezskuteczność ta mogłaby dotyczyć cesjonariusza nawet po wielu latach od zawarcia umowy przelewu obejmującej wierzytelności o zapłatę czynszu najmu. W konsekwencji wierzytelności o zapłatę czynszu najmu, choć – inaczej niż wierzytelności o wynagrodzenie za pracę – zbywalne, mogłyby w znacznym zakresie utracić znaczenie jako przedmiot obrotu prawnego.

Okoliczność, że art. 885 k.p.c. nie obejmuje swą hipotezą rozporządzeń polegających na przelewie wierzytelności o wynagrodzenie za pracę, a bezskuteczność, o której mowa w jego końcowej części, odniesiona do przelewu wierzytelności o czynsz najmu w zakresie obejmującym roszczenia o zapłatę czynszu za okresy po zajęciu, godziłaby – inaczej niż to ma miejsce w świetle samego art. 885 k.p.c. – nie tylko w interesy wynajmującego jako cedenta, lecz także w interesy cesjonariusza, przemawia przeciwko stosowaniu art. 885 *in fine* k.p.c. na podstawie art. 902 k.p.c. do zawartych przed zajęciem umów przelewu

wierzytelności o czynsz najmu i inne świadczenia okresowe w zakresie obejmującym roszczenia dotyczące okresów po zajęciu.

Właściwe dla określenia skuteczności wspomnianych umów przelewu względem prowadzących egzekucję wierzycieli cedenta powinny być regulacje kodeksu cywilnego, wiążące co do zasady skuteczność umowy przelewu w stosunku do jej stron i osób trzecich z chwilą jej zawarcia oraz ewentualnie takie normy jak dotyczące skargi pauliańskiej. Przewidziane w ustawie odpowiednie stosowanie danego przepisu do określonych zagadnień dopuszcza wykluczenie z zasięgu jego zastosowania niektórych z tych zagadnień, gdy różnią się one w sposób istotny od kwestii podlegających dyspozycji tego przepisu (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 października 2007 r., IV CSK 193/07, OSNC-ZD 2008, nr C, poz. 78, oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2005 r., III CZP 57/05, OSNC 2006, nr 7-8, poz. 116). Przyjęcie przedstawionej wykładni art. 885 w związku z art. 902 k.p.c. uczyniło bezprzedmiotowym rozpatrywanie alternatywnego wniosku strony skarżącej o skierowanie do Trybunału Konstytucyjnego pytania o zgodność z Konstytucją wymienionych przepisów, rozumianych tak, jak przyjęto w zaskarżonym wyroku.

Trafny okazał się także zarzut naruszenia art. 841 k.p.c., ponieważ u podstaw zaskarżonego wyroku, w którym wykluczono zasadność w sprawie powództwa opartego na tym przepisie, leżała zakwestionowana wykładnia art. art. 885 w związku z art. 902 k.p.c.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., jak w sentencji.